

III.

Ko prime pereč ogenj se drevesa
In mu zavije v rano kožo celo,
Osipati se jame cvetje velo,
Obletvati se jamejo peresa.

Ko pade roži iskra na očesa,
Bledi obličje ji poprej veselo,
Šuší se perje pisano in belo,
Škerlatni cvet na zemljo se otresa.

Zakaj se čudiš, da bledi mi lice,
Da se gostí mi sivi las na glavi
In mi zvene le miljene cvetice?

Sercé mi toni v skerbi in težavi,
Vesela nada v brezden se pogreza,
Duhá peroto tlači težka peza.

Zlató pa sir.

(Dalje.)

„Huda ura pod Triglavom, to bo nekaj novega“, pravim; „grom in blisk sem vedno rad opazoval.“ „Ga bote že potlej opazovali in sodili; pazite, da vam ne bo prehud,“ mi Čuk odgovori, se posmehuje, in mi veleva še hitreje stopati. Hitela sva proti stanu Lahinje, ker tam je naj bliža streha. Vendar Čuk se je obotavljal, me k nji peljati, in moral sem mu dokazati, da ni ogleduhinja, ker nimamo zlata; ako je pa čaravnica, nama ne bo škodovala, ker jaz vem take besede in molitvice, ki so veliko hujše, kakor bi bilo vse njeno copranje. Komaj sva krenila na grič, za katerim je Bovčanov stan, so naju že jele redkoma zadevati debele kaplje; bučanje groma je bilo glasneje, in sapa se je bolj k tlam vlegla. Komaj pa prideva v dolinico, v ktere koncu je čepel Bovčanov stan, zagermi ravno nad nama; ploha se vlije, sučejo in klobuštrajo se sivi oblaki bliže in bliže, veter više mecesne in vihrá v bukovih vejah, nama je pa teklo od klobukov, in marsiktera toča me je zadela. Na enkrat me Čuk zgrabi za ramo, pokaže mi s perstom pod skalo in zavpije: „Glejte jo čaravnico, kako zadovoljna tam sedi, da nama je to nevihto naredila. Varujte se, varujte. Jaz ne grem naprej.“

Sedela je Lahinja pod votlo skalo, bukvice je imela v roki, in brez strahu in trepetá je gledala v vijanje in mešanje oblakov. Čuk pa plane v stran pod visok mecesen, izdere nož iz nožnice in moli ga nad glavo kvíšku proti oblakom. Groza me spreleti to viditi, zgrabim nož, da bi ga mu izpulil iz rok, pa roka je Čuku kakor okam-

njena; na pol obdivjan je obračal oči proti Lahinji, obraz je imel ves spremenjen. Bežim od nevarnega kraja proti stanu. Gosta toča me je vdarjala, oglušil me je brezkončni grom, ki se je od gorá odmeval kakor neznano, nepretergano rujovenje. Od bliska sem pa pred sebo vidil vse plavo in rumeno. Komaj sto korakov od mene je tresilo v star mecesen, ki je kraj visoke pečine stal; preklalo ga je, treske so skoraj pred me padle. Vihar pa drevó precej zavije, in telebne ga čez prepad; deblo in skalovje se je prevračalo čez pečino, pa nisem čul poloma, tako je germelo. Lahinja naju je kmalu zapazila; prišla mi je z dežnikom nasproti; pa prosil sem jo, naj gre do Čuka, ker imel sem le malo korakov do votle skale in varnega zavetja pred strelo in dežjem.

Bil sem v zavetji; res veličastno je gledati od tod šviganje strel in medenje oblakov. Pa nisem časa imel na nebo gledati, moral sem na zemljo. Lahinja je s težkim terdnim dežnikom hitela, čez sodrego in mlako, proti sovražniku, ki je nož izderl, in ga nad sebo držal, da bi mu ne škodovala. Kako nesterpno mi je bliščal v oči nož nad njegovo glavo! Bal sem se, da bi zdaj strela ne švignila v visoki mecesen in zgrudila moža na vekomaj. Obotavljal se je Čuk nekoliko trenutkov, preden se je k planšarici pod streho podal. Komaj sta pa deset stopinj od drevesa, strela švigne na mecesen in preklala ga je. Ljudje in ovce so zdaj rešeni; ovce so pod stanom glave skupaj tiščale, in kedar se je bolj svitlo zabliskalo, so vse prestopile. Ljudje smo pa spod skalo vertuno občudovali. Čez pol ure se pa vse spreletí; toča in gromonosni oblaki so se vlekli v dolino, solnce je posijalo, in nazaj pripeljalo krasen hladen popoldan. Ovce so hitele spod stana na vlažno pašo, in stermele so okoli zgodljanega jezerica sred dolinice, ki ga je ploha naredila. Čuk se pa napoti k mecesnu, ki ga je strela preklala. Nejevoljen je nazaj prišel, pa ne zato, ker je njega strela tako ostrašila in skoraj ubila, ampak ker je drevo takó razrušila, da ne bo za nobeno rabo več.

Med tem sem si pa jaz v stanu pri ognjišču prav priložen prostorček odbral, in ko me Čuk opominja, naj bi precej odrinila, da pred nočjo v dolino prideva, mu kratko odgovorim, da danes ne grem iz stanú, in če sem se jaz pred poldnem za Čuka postil, naj se on popoldne zame suší. Res ni bil malo premočen. Čuk je sicer v stan prišel, pa planšarice se je vendar nekoliko bal; bolj boječe je govoril, in po strani je pogledoval lepo sosednjo, ko se je obračal pred ognjiščem, in se paril zdaj na ti, zdaj na uni strani. Akoravno je Čuk le iz viših vzrokov strah imel pred planšarico, mu je vendar tudi to nadležno prišlo, da je žive dni le malo govoril z dekleti; vendar se jih je ogibal, ne vem zakaj; dekleta pa, ako tudi ni imel nečednega obraza, ga nikdar niso ogovorile, kakor le takrat, kedar so se htele ponorčevati z njim ali ga uprašati, česar Čuk ni mogel ali hotel govoriti.

Postrežna planšarica pristavi lonec žgancov k plamenu. Čuk jame pripovedovati včerajšni lov, in današnje iskanje zlate rude, nekaj po resnici, nekaj je pa tako legal, da sem se čudil njegovi pameti. Pa kmalo so se ovce vernile s popoldanske paše, tiščale so neumne glave čez preseko v stan, vohale so naju s Čukom, jaz sem pa moral roke skriti, ker ta živalica jih tako rada liže in pri nji velja pregovor: ako perst pomoliš, celo roko zgrabi. Planšarica in Čuk, ki je iz boječnosti postal postrežljiv, vzameta žehitare in gresta mlest; jaz sem pa v stanu ostal, da treske pokladam h kipečemu loncu, in grejem svojo premraženo osebo. Prijetno je nekaj ur prebivati v takem stanu, akoravno je tesen, nizek, zakajen in neznano samotnen, pa Bog me vari, celo poletje tukaj vicati. Šest brun je zvezanih na četert, čez nje dva šperovca z nizkim slemenom, ki nosi streho v dve pleni iz klanih smrekovih deská, to je stan od zunaj. Od znotraj so ob eni steni široke police za mleko, ob drugi je visok oder, na verhu koritu podoben, v njem je nekoliko sena ali mahú, in pravi se mu postelja. Ob tretji steni je ognjišče iz ilovce, po steni gori so pa klini, da se piskri in cunje obešajo, čez ognjišče sta pa trama za derva. Duri v stan so nizke in ozke iz brun izsekane, pa ne deržé do tal in ne do strehe, in veliko vaje je treba, preden človek ročno hodi skoz nje. Vse to ogledavši sem miloval planšarico, da je v tako ubornem stanu odločena od vseh ljudi, da večkrat tedni pretekó, preden more besedice spregovoriti. Na misel so mi prišli gorski strahovi, podlesnjaki, ki človeka v silne skale zapeljujejo; spomnil sem se peklenskega lova, od kterega so mi ranjka teta pravili, kako se o polnoči vali od Triglava, drevje lomi in ruje, in kogar sreča, sebó tira do sivega morja. Spomnil sem se današnje nevihte in burnih noči, ki so še v dolini med ljudmi in znanci tako strašne in neznane. Bila mi je planšarica ženski Prometej, na naše gore priklenjen; in zdelo se mi je, da tudi njo grize in kljuje v oserčju, ker njeno oko bi lahko bilo bolj živo, lica bolj cveteče, in smeh bi dalj imel igrati na ustnicah tako mlade deklice.

Molzača prineseta žehitare polna penečega mleka, vlije ga dekle v velik lonec, prilije tudi davnje mleko, pristavi ga k ognju in vsiri; kmalo se je mleko začelo gostiti in okus in podobo spreminjati. Žmitek, ki se je zgostil verh lonca, pobereta v torilo, ki se mu sirišče pravi; ga žmeta, mencata in ocejata dosti dolgo, da sem se celo jaz gledati naveličal, akoravno sem močno poterpežljiv. Čuk se je marljivo vedel, tako je žel, da se je ogrel v mokri obleki, in potil se je na rujavem obrazu; pa pripustila mu je planšarica tudi večje delo. Sladko siratko so pa potem zopet k ognju postavili, da se je zvara sterdila.

Zvezde so že migljale v stan, ovce so polegla, odzvončale in odbeketale, ko se vsedemo k večerji. Ognjišče je bilo tudi miza. Žganci so bili dobri, in Čuk jih je slastno vžival, sodil sem iz tega, da se planšarice več ne boji tako hudo; morebiti je pa samega strahu

tako jako ručal. Od Bovških žlic pa moram povedati, da so narejene bolj za pobijanje kakor za jedenje; tako so debele in široke, kot bi bile ostale iz časov gigantovskih.

Po večerji priložimo polena na žerjavico, plamen je veselo kviško švigal, in rudečil naše obraze; nam pa ni bilo spanja mar. Čuk bi se bil rad malo bolj posušil, planšarici pa je bilo všeč, da ji priložnost dajeva, vaditi se govorjenja čez toliko in toliko dni. Jaz sem se pa dobro počutil, in na polici sloné ravno planšarici nasproti sedel. Vsak nekaj smo povedali. Čukova razgovornost je bila pa naj večja. Ponovil je povest današnjega dneva z ravno tistimi besedami in lažmi, kakor pred večerjo. Pritaknil je natančen popis vsega življenja in premoženja svojega, kar smo precej dolgo poslušali. Po tem takem je Čuk sedem in trideset let star, ni bil nikoli bolan, nikoli pri vojakih, in nikoli dalj od Bohinja kakor v Radolici zavoljo „hecirka“; zavoljo zlata je bil pa že celo v Vidmu. Ženil se še ni nikoli, pa kedar se bo ženil, bo bolj gledal na pridnost in denar, kakor na lepoto in mlade leta. S sestro živi v majhni koči, ki je pa vendar zidana. Njegova vas je pa pod goro Stodorom. Ta gora je močno sterma, da skoraj na vas visi, in že davno bi se bila na vas zvernila, ako bi ne bila s slamo priklenjena na Triglav, tako mi je pravil star čevljar. Sestra Čuku opravlja nekaj polja, tri krave in prasè, njega pa slast po zlati vedno le po gorah vleče. Tudi zdaj, ko mu je špekulacija z zlatom spodletela, se ne bo ločil od gorá, ampak drevaril bo in železno rudo kopal. Pa tudi druga dobra misel je Čuku v glavo šinila. Oženil se bo, in vzel pridno ženico, ki se zna kaj bolje vesti, kakor kmetice, ki zna za gospodo kuhati in govoriti laški ali vsaj nemški. Prodal bi kočó, njive in travnike pod Stodorom, pa bi zidal pri Bohinjskem jezeru gostivnico z nadstropjem za gospodo; napravil bi ladijo, in on bi gospodo k Savici prevaževal za dober dobiček. Potem je pa razkladal koliko gospode pride vsako leto v Bohinj, koliko bi vtegnili v njegovi kerčmi za pijačo in voznjino pustiti, kako radi Bohinjci sami pijejo, in menil je, da bi v malo letih hiša bila splačana, in da bi mu premoženje hitro raslo, posebno če bi malo kupčijo združil s kerčmarijo. Dokazoval je planšarici, kako manj težavno in bolje plačano je delo v Bohinji, kako je kraj lepši od Bovškega, da so ljudje bolj in bolj prijazni. Prašal jo je — zraven se je pa bliže nje pomaknil — koliko je stara, ali je že kdaj bila zaročena. Obljubil ji je službo dobiti v Bohinju veliko boljšo, kakor jo ima v Bovcu, ako o svetem Mihelu zapusti Bovčana. Planšarica mu je pa šaljivo odgovarjala, da Čuk ni vedel, kaj in kakó; jaz sem pa prihodnjega kerčmarja pri vodi, ki je v tolikanj goreče dopovedovanje zabredel, opomniti moral, naj si malo oddahne. Čuk pa ni omolknil, ampak začel je planšarico prositi, naj posname njegov izgled, in na dolgo in resnično pove nekatere čertice iz mladega življenja. Dolgo jo je prosil,

pa ker sem ga tudi jaz v prošnji podpiral, je začela pripovedovati, pa vidilo se ji je, da ne govori rada. To je njena povest :

„Iz Rezije sem. Moj oče so piskre vozili okoli po svetu z mojimi staršimi brati in sestrami; družina nas je bila sila velika, in terdo smo mogli delati, da smo se preživili. Imela sem pa strica, učenega zdravnika v Vidmu, ki je oženjen bil s prav bogato gospó. Ker nista imela veliko otrok, vzeli so me stric k sebi, kot lastnega otroka, ko sem bila stara ravno dvanajst let. Imela sta me kot nar ljubšo hčer in učiti sta me dala vsega, česar se učijo sploh gosposke dekleta. Rada sem se učila; hvalile so me učenice, in kmalu sem znala peti, glasovir igrati, nemški in francoski govoriti; laški in slovenski sem se že domá naučila. Godilo se mi je kakor v nebesih, proti prešnjemu življenju, ko sem po robovju travo žela, in velikokratí tešče težke bremena nosila; nič me ni žalilo, samo bratje in sestre so se mi smilili, da morajo še védno tolikanj terpeti. Ko sem bila dve leti pri stricu, mi oče umerjó; stari so že bili, in dolgo so bolehalí; mati so pa že pred njimi šli v večnost, na Koroškem so pokopani, in nikdar ne bom vidila njih groba. V samostanski šoli sem bila takrat, ko sem zvedila očetovsko smert; namenila sem v žalosti v samostanu ostati vse žive dní, pa stric me niso pustili, in vzamejo me iz samostana, ko sem bila stara šestnajst let. Pol leta sem bila zopet pri stricu, ko pride kolera v Videm. Stric so noč in dan k bolnikom hodili, mnogim so življenje oteli, ker bili so zelo učeni; pa bolezen se je tudi njih prijela, in nanagloma so umerli na nekem gradu blizo Vidma. Bila sem sirota, pa čutila sem, da bodo še huje nesreče prišle. Prosila sem teto, naj me dadó v samostan; teta so pa rekli, da morajo stricovo voljo spolnovati. Kmalu pride v hišo več tetinih sorodnikov, ki jih še vseh poznala nisem, dokler so stric živeli. Pisano so me gledali; posebno čertila pa me je tetina sestrična, ki je bila v mojih letih in močno ošabna. Počasi so se tudi teta spremenili, grajali so vse moje dela, hudo so mi ukazovali in bila sem zadnja pri hiši. Zvedila sem, da me ne vidijo radi, pa sramota pred mestom jih je vezala, da so me obdržali pri sebi; vpríčo drugih so z meno prav prijazno ravnali. Žalostna sem pri oknu posedala, ni se mi ljubilo delati, ne živeti, hrepenéla sem po samostanu in obžalovala stricovo smert. Naši hiši nasproti je bila pa štacuna nekega zlatarja; zlatar je bil star, skop, čmeren dedec, njegov edini sin pa mlad, poln čednosti in ljubeznivosti; rad je k nam zahajal, raji se je z mano pogovarjal, kakor s tetino sestričino, ki je imela za seboj derhal priliznjenih čestivcov. Mladi zlatar je poznal lastnosti moje tete, vedil je moje težave, lepo me je tolažil, in ko mi je ljubezen razodel, in me v zakon vzeti obljubil, kedar mu le oče štacuno prepustí, sem bila zopet vesela, ljubila sem ga, in težko sem čakala prihodnje zime. Sin je očeta naganjal, naj mu prepusti nekaj premoženja; oče je pa od dne do dne odlašal; nazadnje se hoče zopet

oženiti. Ravno mene si je izbral stari dedec, in prosi me od tete. Teta mu dovolijo, jaz sem se prestrašila; ne morem dopovedati, kako zelo. Mladi zlatar je jeze škripal, kregal se je z očetom; ōče pa se je zarotil, da ga bo ob dedšino djal, ako se vtegne kolčikaj ustavljati; molčal je sin, ker poznal je očetovsko voljo. Jaz sem pa šla k varhu, razodela sem mu obljubo mladega zlatarja in prosila sem ga, naj se ustavi tako nepristojnemu zakonu. Kar mi je pa varh z dolgim govorjenjem svetoval, je bilo tole: Zame ni boljše možitve, kakor je s starim zlatarjem. Mož je bogat, veliko mi bo pripisal, kmalu bo umerl, jaz pa kot bogata udova bom imela visocih ženinov na izbero. Na mladega zlatarja se ne smem zanašati, dokler ni obljube na papirju. Ker mi stric niso nič zapustili, se ne smem teti in zakonu zoperstavljati, ker živim od njih milosti, in me morejo, kedar hočejo, v Rezijo nazaj poslati, ako starca ne vzamem. Sram bi me bilo v Rezijo nazaj se podati, da bi ljudje s perstom name kazali; zakon se pa s prošnjami več ne da razdreti. Pobrala sem tedaj, kar sem imela zlatnine in biserov, stricove darove, vsedla sem se na pošto, in odpeljala po noči v Gorico. S solzami in obljubami večne zvestobe sva se ločila z mladim zlatarjem, naročila sem mu, naj mi piše v Veliki Tomin. V Gorici sem prodala bisere in drago zlato uro, ki so mi jo stric darovali na zadnjega godú dan. Na pošti sem se zapisala na Terst, peljala sem se pa z najetim vozom v Tomin, kjer ima sestra štacunico. Namenila sem tukaj ostati in boljših časov čakati. V Tomin sem prišla v nar huji zimi. Sprememba zraka in življave, jeza in žalost me veržejo v hudo bolezen, ki je terpela šest tednov. Zdravnik in zdravila so mnogo veljale, in le malo denarja mi je ostalo. Med tem mi je pisal zlatarjev sin, kaj se v Vidmu godí. Teta in varh sta razkačena, da sem jim napravila tako sramoto. Stari zlatar ima sina skoraj zapertega, in vse pisma, ki do njega pridejo, prebira, da bi morebiti zvedel, kje da sem jaz. Teta se pa neki zopet možijo, in se utegnejo v kratkem z mojim varhom poročiti. Govori se pa v Vidmu, da me po gosposki iščejo. Tako je pisal zlatarjev sin. Morala sem iz Tomina pobegniti, ker pri sestri bi me gotovo iskali, da bi me pa zasačili in nazaj pritirali v roke nemile tete in grozovitega starca, nisem smela misliti, saj bi tudi ne prestala tolike sramote. Prodala sem gosposko obleko, in v kmetiški obleki sem potovala po veliki cesti proti goram in Goratanu, da bi kakor mogoče daleč od Vidma prišla. Dva dni sem hodila, počasi in težavno, ker bila sem še slaba od ravno prestane bolezní. Počivala sem drugi dan po poldne na veliki cesti; malelo mi je, noge me več niso mogle nositi, vasi nikjer ni bilo ugledati, in mislila sem, da bom tukaj noči čakati morala, ko priderdrá voziček za menó, na katerem je sedel mož poštenega in veselega obraza. Ko me vidi tako blede in prepadeno, vzame me k sebi na voz, me izprašuje, in ko mu povem, da službe iščem, me vzame sabo; pomladi sem mu bila pastarica, zdaj me je pa

v planino poslal. Dela nimam težkega in skrita sem pred preganjavci. Tukaj živim uborno, pa zadovoljno; v tem skalovju me nič ne žali, nič mi ne proti. Pogladi se je spomin prestanih britkost; serce mi je postalo stanovitneje, duh je miren, in tako se mi je priljubila samota v teh pečinah, da se bom komaj mogla ločiti od ovác in lesenega stanú. Zadovoljna sem, nadlog se več ne bojim, pa upam in nekaj me vedno spominja, da se mi bo življenje kmalu zboljšalo; morebiti me bodo pa enkrat našli tukaj med ovčami v mirnem nepredramljivem spanju.

Komaj je pa Rezijanka tihe žalostne besede izgovorila ali izdihnila, in glavo v roko nagnila, jo Čuk upraša, ktereга zlatarja misli, morebiti ga on pozna.

„Staziča na velikem tergu“ — odgovori dekle.

„Ali Staziča, ki ima hišo v tri nadstropja, blizo cerkve, koj zraven njega je pa Jud, ki bankovce menja? Dobro sem poznal starega, pa umrl je o svetem Jakopu, ni ga škoda, skop, hud mož je bil, in kar zarenčal je nad meno, kedar sem mu kamna prinesel.“ Zasvetile so se Rezijanki oči, in roke so se sklenile, kot bi htele Boga zahvaliti za konec nadlog. Uprašuje, je li ravno Stazič umerl, kaj je s sinom, in to in uno. Čuk pove, da je zlatar na svetega Jakopa dan končal ravno pred kosilom nanagloma in brez zadnjega sporočila, vsi ljudje so tako govorili; sin, pravijo, je močno bogat, in se bo kmalu oženil; ktero bo ravno vzel, nisem zvedel; nekteri so govorili, da bo jemal neko Goričanko.

Ni spregovorila Rezijanka na to, obraz je zatemnila pobitost, oči so pa globoko premišljevale upirale se v švigajoči plamen. Pa kaj hoče premišljevati? Ali se je mladi zlatar še spominja? Težko, ki snubi Goričanko. Ako pa njegova ljubezen tudi ni ugasnila, je bo li mogel v zakon vzeti, ker je od doma pobegnila, in pol leta se vlačila, sam Bog ve kje. Bog ve, kaj v Vidmu prežvekovajo za njo? Zlatar pa tudi ne ve, kje bi je iskal, ona mu pa ne more pisati, saj nima ne papirja ne peresa v tej puščavi. Nazaj verniti se pa ne more. — Rezijanka je molčé sedla na ognjišče; plamen je nemirno razsvital njene lica, v katerih rudečici se je bral svit družega bolj nemirnega plamena, ki včasih togotno in umorno divjá, včasih pa izliva milo gorkoto po vseh žilah. — Pozne ure so se brale na zvezdah, na gorah se pa dan skoraj z dnevom sprijema. Greva toraj z Čukom nad mlečni hram, kjer je bilo dokaj merve, ter zarijeva se vanj kolikor toliko globoko, ker noč je bila hladna.

(Konec prihodnjič).

